

Béla Balázs

Álmodozás

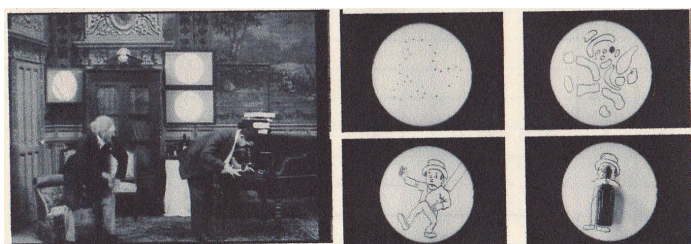
Szerző

Balázs Béla (Szeged, 1884. aug. 4. - Budapest, 1949. máj. 17.): filmesztéta, író, költő, forgatókönyvíró, kritikus.

Budapesten bölcsész, az Eötvös-kollégium tagja, doktori diplomát 1909-ben szerzett. Középiskolai tanár, majd a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium munkatársa volt. A Tanácsköztársaság idején az írói direktórium tagja, a Közoktatási Népbizottság művészeti és irodalmi osztályának vezetője. 1919. decemberben emigrálnia kellett. Bécsben a Der Tag c. újság munkatársa (1919-26). Ekkor kezdett el filmelmélettel foglalkozni, nevéhez fűződik a rendszeres, művészi igényű filmkritika megteremtése. Berlinben (1927-31) a Weltbühne szerkesztőségi tagja, az Arbeiter-Theaterbund Deutschland művészi vezetője. 1931-1945 között a moszkvai filmfőiskolán tanított. 1945-ben hazatért Magyarországra. Fényszóró c. kulturálislap főszerkesztője (1945-46), az általa alapított Filmtudományi Intézet vezetője, a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára volt (1946-49). A filmesztétika nemzetközileg elismert tudósaként több külföldi filmfőiskolán tanított. Művei közül A fából faragott királyfit (balett) és A kékszakállú herceg várát (opera) Bartók Béla zenésítette meg. Kossuth-díjas (1949).

Álmodozás

A minap mikroszkóppal megfigyeltem egy élő sejteremtmenyt. A sejt azonban nem látott engem. E tény mélyen megrázta a világról alkotott képemet. Ha ugyanis a sejtnek szeme lett volna, és egyenesen a szemembe nézett volna, akkor, a különös perspektíva miatt, létemet, mint emberi alakot, mégsem érzékelhette volna. Mire való hát minden testkultúra? Jön egy ilyen sejtféleség, és egyszerűen meg sem látja az embert. Általában: nem pusztá beképzelés, hogy mi „alakok” vagyunk? Ám nem szeretnék a dolgok elébe vágni.

Émile Cohl, Les jeux microbes, 1909

Hogy áll a dolog azon apró élőlények milliárdjaival kapcsolatban, melyek bennünk élnek? Van-e sejtelmük arról, hogy milyen az ember? Sejtik-e egyáltalán, hogy van valami ilyesmi? Fel tudjuk-e talán világosítani a szerfelett eleven és temperamentumos spermaállatocskát, hogy ő egy úgynevezett férfihez tartozik, és bizonyos mértékig annak rendelkezésére áll? Ezen jót nevetne.

Világos tehát, hogy e szép világ alakzatai, ahogyan őket látjuk, csak az emberi perspektíva illúziói. Már a bolhák is teljesen másképpen látják a világot. Hogy a mikrobákról ne is beszéljünk.

Tudjuk, hogy minden dolog az atomok milliárdjaiból tevődik össze, melyek mindegyikének saját formája és lehetőleg saját élete van, mi azonban nem látjuk azt, és minden összefoglaló, alakadó felület pusztán felületességünk gyártmánya. Nem, nem, nincsen ön maga számára való dolog, a dolgok csak a mi, a bolhák és a mikrobák számára vannak.

Minden perspektívában az atomok más alakzatokká rendeződnek át, és azok, melyeket az ember lát, pusztán szeme ideológiája. Nem végleges, hogy ez így marad. De az sem tenne semmit, ha a dolog így maradna. Én ugyanis egészen jól el tudom képzelni, hogy őseink húszezer évvel ezelőtt ugyanebben a természetben egészen más dolgokat láttak. Úgy tűnik, hogy a modern festészetre is e nézőpontból kell tekintenünk. Hasonlóság? Mivel? Hiszen a formák csak a szemünkben keletkeznek. A világ atomjai egységes összefüggést alkotnak, és ha ebben külön alakzatokat különböztet meg, az úgy történik, mint amikor a tapéta vonalaiban vagy a fal nyirkos foltjaiban váratlanul egy arcot vélek felfedezni, mely ugyanazon a helyen mindig másképpen összeillesztve

állandóan változik.

Jöhetne persze valaki, és azt mondhatná, hogy mi azonban nem csak látjuk a dolgokat, hanem meg is fogjuk őket. Mi. De a mikrobák?

Nem gondolva azért arra, hogy az élőlények túlnyomó többsége általában meg sem jegyzi ezt, mi emberek bebeszéljük magunknak, hogy epidermiszünk szilárd határai között különös egyéni egységek vagyunk. Bár tudjuk, hogy milliárdnyi kis, önmagáért élő sejtből állunk, mégis azt gondoljuk, hogy központilag szervezett rendszert alkotunk, egyfajta abszolút monarchiát, melyben minden egy embert szolgál. Ebben az előítéletben nem utolsó sorban ama Menenius Agrippa reakciós-monarchista parabolája a bűnös, melyet a végtagok gyomor elleni hiábavaló lázadásáról mondott el. Értelmetlenség! Mit tudnak a sejtek és atomok a végtagokról, melyek belőlük tevődnek össze, és mit tudnak a sejt centrális államáról, melynek állítólag polgárai?

Az ilyesféle nacionalizmus kell hogy idegen legyen tőlük annál is inkább, mert nem kevesebb szükségük van az őket körülvevő levegőre, életük fenntartása céljából, mint azokra a nedvekre, melyek az állítólagos testükön belül rendelkezésükre állanak.

A sejtek élete a természet minden sejtjének életével össze van kötve, és ebbe az életbe az egész test oly szilárdan van építve, mint ők a testbe. Távolság nélkül sorakoznak mindnyájan egymás mellett. Az egységes gazdasági területet itt önkényes és megokolatlan politikai határok látszólag megosztják.

A tudomány már régen felszámolta az antropocentrikus világnézetéről való előítéletet. Van azonban még ma is egyfajta antropoperiférikus előítélet, de ez aligha tarthatja már fenn magát sokáig.

Amit tehát mondani akartam: egyenletes összefüggésben sorakoznak a világ atomjai egymás mellé, távolság nélkül, és ha én egyes csoportokat individuális alakzatoknak is fogok fel, úgy ez csak szemléleti módomban egyfajta mozaik-játéka, még ami saját személyem atomcsoportját is illeti. Mozaikom kövecskéi sincsenek szilárdabban az alakzaton belül összekapcsolva, mint azok egymással a konturzat mindkét oldalán. A távolság pedig ugyanabból az anyagból van.

Ezt a dolgot a távolsággal még meg kell gondolnunk. Néha ugyanis az volt az érzésem – és erre megvolt az alapos okom is –, hogy a világ atommozaikjában, mi emberek, tulajdonképpen a távolság vagyunk.

[Forrás: Magyar Nemzeti Digitális Archívum Kézirattára, 5015 Ke 148/23/3. A szöveget a jogutód engedélyével tesszük közzé.]

© Apertúra, 2012. Ősz | www.apertura.hu

webcím: <https://www.apertura.hu/2012/osz/balazs-almodozas/>

